

KABDEBÓ TAMÁS (1934) Maynooth (Írország)

KABDEBÓ TAMÁS

Lénárd Sándorról

A Bécsi Naplóban megjelent 2015-ös cikkekre reagálok. Személyesen „ismertem” Lénárd Sándort; 1969 karácsonyán Landy Dezső São Paoló-i könyvkereskedésében találkoztunk. Akkoriban a guyanai egyetemi könyvtár vezetője voltam, Georgetownból repültünk le – riói átszállással – São Paolóba, ahol feleségem rokonai laktak.

Landy Dezső jól ismerte korábbi írásaimat, bankettet rendezett nekem. Másnap elvitt hétszobás könyvüzletének egyik helyiségébe, ahol Lénárd egy enciklopédiát lapozgatott. Bemutatott mint szépreményű magyar író. Lénárd a nevé motyogta, kezét nem nyújtott nekem. Pár percig voltam ott Landyval. Kérdéseket tettünk föl Lénárdnak, aki egy-egy szóval felelt, feltehetően zavartuk köreit.

Ellépkedve onnan Landy elmondta, hogy a Lénárd által latinra fordított *Micimackó* Landy-kiadás volt. Kétszáz példányban jelent meg. Ez volt tehát a későbbi világsiker gyökere. Itt kezdett aztán Lénárd latinul levelezni Robert Gravesszel, akitől én is kaptam egy goromba levelet. Olvastam Lénárd Sándor másik két nagyszerű könyvét is. A *Völgy a világ vé-*

gén című klasszikust és a *Római konyhát*, amelyben szakácsként mutatkozott be.

Akkoriban egy római grófnő volt a kedvese. Kitűnően orgonált, a kedvence Bach volt, a linzi dómban elmesélték nekem, mikor ott jártam, milyen gyönyörűen zenélt. Brazíliában megnyerte a „Lascia o radoppia” helyi nagydíját, mert többet tudott Bachról, mint a kérdező. Nyereségéből vette dél-brazíliai birtokát, ahol főleg patikuskodott. Nem tudom, volt-e érvényes orvosi diplomája.

Lénárd Szerb Klárral való kapcsolatáról az öregedőben is csinos és okos hölgytől tudok, aki egy emelettel alattunk lakott a Madách úton. Szerb Antal halála után Klárinak egyéb kapcsolatai is voltak, fia is született.

Ha azt mondanám, Lénárd Sándor mogorva ember volt, valószínűleg nem lenne igazam, mert kedves is tudott lenni, előadni is jól tudott, Amerikában volt vendégtanár. Lénárd mindenképpen zseniális ember volt. Rá is illik a „reneszánsz ember” kifejezés, akár több más magyarra, mint például Ferdinandy Mihályra, Határ Győzőre és Cs. Szabó Lászlóra is.

THIMÁR ATTILA (1969) Budapest

THIMÁR ATTILA

Holmi 9.

Túl mézeskalácson

Karácsonyra kaptam egy pompás ajándékot, *A hobbit* című filmpozszt részeit DVD-n, ezért a nappali kimerítő étkezések után az éjjeleket is izgalmas kalandok dúsitották: Középföldén. Tolkien különleges világa korábban is mindig elvarázsolta, akárhányszor újraolvastam műveit. Sok tanulsága van az újraolvasásoknak, és annak is, ahogy regényeit Peter Jackson megfilmesítette. Amennyire átfogó, teljes körű lelkesedés fogadta *A Gyűrűk urát*, Oscar-díjat is érdemelt, addig *A hobbit* filmet korántsem övezte ekkora elismerés. Kritikusai többnyire azt bírálták, hogy míg az 1200 oldalas nagy-

regényből (a 20. század egyetlen nagyeposzából) könnyen lehetett háromszor három és fél órás filmet készíteni, addig a kisebb terjedelmű, 250 oldalas meseregény nem ad elég alapanyagot egy tízórányi film elkészítéséhez. *A hobbitot* meg nézve rájöttem, érdemes újra eltöprengenünk az adaptáció, a „filmre vivés” művészi, technikai kérdésein. Már csak azért is, mert míg az 1930-as, 1940-es években az irodalmi műveltség dominánsabb szerepben volt, addig az 1970-es, 1980-as évekre ez kiegyenlítőddött, a 21. századra már egyértelműen a film vette át a vezető szerepet. Eljött

az idő, amikor nem filmre adaptálnak irodalmi műveket, hanem a filmkészítés során felmarkolnak bizonyos szövegeket, szövegrészleteket, hogy azokat alapanyagként vagy kötőanyagként felhasználják.

Mindennek oka az élet tempójának felgyorsulása. Gyorsabb megnézni egy filmet vagy egy videóblogot, mint elolvasni egy regényt vagy egy kritikát. Ebből következik, hogy a több kommunikációs (látás, hallás) csatornát kihasználó film válik domináns szerepűvé immár visszafordíthatatlan mértékben. Előretörésében egyik elem (vagy következmény), hogy az adaptációk hagyományos módja helyett immár csak „ötletet” jelentenek a prózai alkotások a filmek számára. A '90-es évek közepén készített *Gyűrűk ura* még nagyjából adaptációnak tekinthető. *A hobbit* már egyértelműen önálló alkotás, amely felhasználja az irodalmi alapanyagot, de meg sem próbál „igazodni” az irodalmi műhöz vagy megjeleníteni azt. A korábban forgatott film világát terjeszti ki, magyarán Peter Jackson univerzumát, ami természetesen érdekes, izgalmas, rendkívül látványos és mindenképpen 21. századi, igaz, nem sok köze van az eredeti műhöz. A regény történeti vázát már csak arra használja, hogy becsalogassa a moziba a Tolkien-rajongókat, de egyáltalán nem ragaszkodik sem annak eseményeihez, sem az események logikájához. Éppen a történetmondás linearitását bontja meg különböző epizódok nem lineáris, többnyire magyarázatszerű elhelyezésével. Az eredeti írott szöveg történet+függelék jellegét átformálta – a filmes szükségszerűség alapján –, és egy egységes, narratív struktúrába foglalta, ahol mindenre magyarázatot kapunk épp ott, ahol a cselekmény szerint az szükséges. Amíg ilyenformán egységesítette a művet, és kissé sematizálta is, a szereplőket – főleg a tizenhárom főszereplő törpét – nem egyénítette, mint ahogy a regény ezt megteszi. A film hősei közül többjük nevét nem is tudjuk archoz kapcsolni. Hasonlóan kiesett a filmből a verbalitás fontos szerepét jelölő versek, mondókák, találós kérdések használata. Ezek a főszereplő Bilbóhoz, a hobbitához kapcsolódtak, s sokszor testi ereje híján ezzel az észbeli képességével mentette meg a bajos helyzeteket. Ezekkel a motívumokkal pedig olyan verbális markerek hullottak ki a műből, amelyek annak világát egy nemzeti kulturális hagyományhoz (az angolhoz) kötötték.

Mindezekkel együtt *A hobbit* nem rossz film, sőt kiváló alkotás, önálló filmvilággal, filmes

nyelvvel, invenciózus komputergrafikával. Fontos alkotás.

Mindezekon túl van még egy érdekes és úgy vélem, nagyon fontos összefüggés, amit érdemes megemlíteni. A regényeknél főként, de a filmeknél is fontos befogadási kérdés volt az *előbb készült, előbb fogadjuk be* módszere, illetve ennek ellenkezője: *a később megjelent mű felől olvasni a korábbi* lehetősége. Tolkien pályáján s írói életművének szerves építkezésében először *A hobbit* született meg, izgalmas, fantáziadús meseként, írói szárnypróbálgatásként. Volt benne olyan rész, amelyet akkor még nem is tudott jól megoldani. Ilyen például az *Öt sereg csatája* című fejezet, ilyen nagyságrendű csatajelenetet később már legalább 3 fejezeten keresztül és közel 80 oldalban írt meg. *A hobbitot* mindezen jellemzőivel együtt a Tolkien-rajongók általában előtörténetként szokták ajánlani másoknak, amely bevezet Középfölde világába, megismertet a szereplőkkel, fontosabb tulajdonságaikkal, hogy felkészítse az olvasót *A Gyűrűk ura* elolvasására. (Amely, hogy a filológiai rendet is figyelembe vegyünk, később készült.) A két könyv, noha természetesen bármilyen sorrendben olvasható és újraolvasható, mégis egy ajánlott út mentén járható be a leghatékonyabban. Sok olyan részlet, összefüggés is van, amelyeket *A Gyűrűk ura* magyaráz meg *A hobbit* vonatkozásában, ám annak olvasásakor nem zavaró, hogy ezek a háttérben maradnak. A filmekben azonban a két nagy tömb, illetve az egyes részek úgy készültek el, hogy egy nagy világot, egységes történetmondás-modellt mutasson be a rendező.

Ennyi elég is az összevetésből, hogy lássuk, *A hobbit* című film és regény esetében két külön világszerűségről van szó, két önálló műről, összekapcsolásuk nem feltétlenül indokolt. *A hobbit* izgalmas akciófilm – fantasy-köntösben a jacksoni világ díszletei között. Nem adaptáció, hanem öntörvényű alkotás, amelynek világa tetszőlegesen kibővíthető, folytatható, előtörténetekkel kiegészíthető. Elkészíthetők akár olyan részek is, amelyeket Tolkien sosem írt meg, vagy olyanok, amelyekre sosem gondolt. Jackson világmegjelenítése vagy történetmondási módja önmagában is megáll, bármiféle irodalmi támogatás nélkül. Tolkien művéhez senki sem tudott érdembeni kiegészítést, folytatást készíteni, Jacksonéhoz azonban lehetséges, sőt mi több, valószínű, hogy el is készül majd előbb-utóbb.